

JUDITH BELL

**Πώς να συντάξετε
μια επιστημονική εργασία**

ΟΔΗΓΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

μετάφραση: Ελεάννα Πανάγου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Judith Bell, *Πώς να συντάξετε μια επιστημονική εργασία.*

Οδηγός ερευνητικής μεθοδολογίας

Επιλοχ. πρωτοτύπου Judith Bell, *Doing your Research Project*

A guide for first-time researchers in education, health and social science

Πρώτη έκδοση Σεπτέμβριος 2007

ΛΙΘΥΡΩΣΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΙΩΝ Ελένη Μαρτζούκου

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ Χρυσή Συριανόγλου

ΓΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ Chris Maddon

© 2005, Judith Bell, Open University Press, UK Limited, 4th edition

© 2005, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** (για την ελληνική γλώσσα)

ISBN 978-960-455-130-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4130

Κ.Π.Π. 960, κ.π. 043/07

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Λιοπετρίου 118, 114 72 Αθήνα

τηλ 211 3003500, fax: 211 3003562

<http://www.metaixmio.gr> · e-mail: metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Λαοκρατίας 18, 106 80 Αθήνα

τηλ 210 3647433, fax: 210 3610750

Υποκατάστημα Βόρειας Ελλάδας

Ολυμπίου 11, 546 31 Θεσσαλονίκη

τηλ 210 250075, 2310 260085, fax: 2310 260085

Πολλαπλάσια ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

• Λαοκρατίας 18, 106 80 Αθήνα

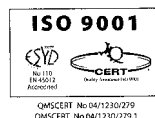
τηλ 210 3647433, fax: 210 3610750

• Σταυρού του Παύλου, Περιστέρι 5, 105 64 Αθήνα

τηλ fax 210 3319195

• Πολυκαρπού, Λιοπετρίου 118, 114 72 Αθήνα

τηλ 211 3003580, fax 211 3003581

QMS CERT No: 04/1230/279
QMS CERT No: 04/1230/279.1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΔΟΣΗ	13
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΔΦΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	25
	Η έρευνα δράσης και ο ρόλος των επαγγελματιών ερευνητών	26
	Η μελέτη περίπτωσης	28
	Η κοινωνική έρευνα	32
	Ο πειραματικός τρόπος έρευνας	34
	Η εθνογραφία και ο εθνογραφικός τρόπος έρευνας	36
	Η προσέγγιση της θεμελιωμένης θεωρίας	38
	Η αφηγηματική έρευνα και οι ιστορίες	42
	Η επιλογή προσέγγισης	45
	Περαιτέρω ανάγνωση	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	50
	Η επιλογή θέματος	50
	Η εκκίνηση	51
	Οι υποθέσεις, οι αντικειμενικοί σκοποί και τα ερευνησίμα ερωτήματα	56
	Ο τίτλος εργασίας και το περίγραμμα της επιστημονικής εργασίας	58
	Χρονικός υπολογισμός	59
	Επιβλεψη	60
	Οι σχέσεις φοιτητή και επιβλέποντος	61

	Κώδικας πρακτικής για την επίβλεψη	62
	Αλλαγή επιβλέποντος	63
	Τήρηση πρακτικών των συναντήσεων για την καθοδήγηση και την επίβλεψη της εργασίας	64
	Η εμπειρία της έρευνας	65
	Ο σχεδιασμός της επιστημονικής εργασίας — Λίστα τελικού ελέγχου	65
	Περαιτέρω ανάγνωση	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	Η ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	69
	Τα συμβόλαια έρευνας, οι κώδικες πρακτικής, τα πρωτόκολλα και η αρχή της ενήμερης συγκατάθεσης	70
	Επιτροπές δεοντολογίας	72
	Η εκεμύθεια και η ανωνυμία	75
	Η δεοντολογική έρευνα στην πράξη και τα προβλήματα της έρευνας «εκ των έδρων»	78
	Οι κώδικες ηθικής πρακτικής σε σχέση με την πνευματική ιδιοκτησία	83
	Η δεοντολογία και η ακεραιότητα της έρευνας — Λίστα τελικού ελέγχου	85
	Περαιτέρω ανάγνωση	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ, ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	90
	Η ανάγνωση	90
	Πώς κρατάμε σημειώσεις και πώς προφυλασσόμαστε από τη λογοκλοπή	92
	Η δημιουργία βιβλιογραφικών αναφορών	95
	Η ηλεκτρονική δημιουργία, επεξεργασία και αποθήκευση των βιβλιογραφικών αναφορών	99
	Η διαχείριση των πληροφοριών	104
	Πολύ κακό για το τίποτα;	106
	Η ανάγνωση, οι βιβλιογραφικές αναφορές και η διαχείριση των πληροφοριών — Λίστα τελικού ελέγχου	108
	Περαιτέρω ανάγνωση	110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	112
	Η αναζήτηση στη βιβλιοθήκη	112
	Η αναζήτηση βιβλιογραφίας σε υπολογιστή	116
	Ο σχεδιασμός μιας στρατηγικής αναζήτησης	119
	Κριτική εξέταση των στοιχείων	125
	Συμπερασματικά	126
	Ο δεκάλογος της αναζήτησης στο διαδίκτυο	126
	Ηλεκτρονικές πηγές πληροφοριών	129
	Βάσεις δεδομένων, βιβλία, άρθρα σε περιοδικά (και μερικές άλλες πηγές)	131
	Βιβλιοθήκες	133
	Παραπομπές και βιβλιογραφικές αναφορές	134
	Επαγγέλματα υγείας και δεοντολογία	136
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	Η ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	138
	Η «κριτική επισκόπηση» της βιβλιογραφίας	139
	Η θεωρία και τα θεωρητικά (ή εννοιολογικά) πλαίσια	140
	Η «κριτική επισκόπηση» στην πράξη	143
	Επανεξετάζοντας τις επισκοπήσεις	150
	Θυμηθείτε!	151
	Η επισκόπηση της βιβλιογραφίας — Λίστα τελικού ελέγχου	152
	Περαιτέρω ανάγνωση	154

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ		157
	Περιορισμοί	158
	Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα	159
	Σκέφτεστε να χρησιμοποιήσετε υπολογιστή για την ανάλυση των δεδομένων;	161
	Σκέφτεστε να μην χρησιμοποιήσετε υπολογιστή για την ανάλυση των δεδομένων;	162
	Μια υπενθύμιση	163
	Περαιτέρω ανάγνωση	164

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ (του BRENDAN DUFFY)	165
	Προσεγγίσεις στο υλικό τεκμηρίωσης	166
	Πού βρίσκεται το υλικό τεκμηρίωσης	166
	Η φύση του υλικού τεκμηρίωσης	168
	Η επιλογή του υλικού τεκμηρίωσης	172
	Ανάλυση περιεχόμενου	172
	Η κριτική ανάλυση του υλικού τεκμηρίωσης	174
	Γεγονός ή αποτέλεσμα προκατάληψης;	177
	Η ανάλυση του υλικού τεκμηρίωσης — Λίστα τελικού ελέγχου	179
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	181
	Τι ακριβώς χρειάζεται να ανακαλύψετε;	182
	Είδη ερωτήσεων	182
	Η διατύπωση των ερωτήσεων	184
	Εμφάνιση και σελιδοποίηση	191
	Η επιλογή του δείγματος	192
	Το πιλοτικό ερωτηματολόγιο	194
	Η διανομή και η επιστροφή των ερωτηματολογίων	195
	Μη απάντηση	197
	Η ανάλυση των δεδομένων	198
	Ο σχεδιασμός και η διανομή των ερωτηματολογίων	
	— Λίστα τελικού ελέγχου	199
	Περαιτέρω ανάγνωση	202
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	205
	Η δεοντολογία των συνεντεύξεων	205
	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης	206
	Η διατύπωση των ερωτήσεων	207
	Το σχέδιο της συνέντευξης	208
	Οι ομαδικές συνεντεύξεις και οι ομάδες εστίασης	212
	Η μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων	214
	Προκατάληψη, ο παλιός εχθρός μας	217
	Θυμηθείτε!	219
	Ο προγραμματισμός και η διεξαγωγή των συνεντεύξεων	
	— Λίστα τελικού ελέγχου	221
	Περαιτέρω ανάγνωση	224

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10	ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ, ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ ΚΙΝΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΜΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ	226
	Η μέθοδος συνδυασμού ημερολογίου και συνέντευξης	228
	Διαφορές στη χρήση και στο σχεδιασμό των ημερολογίων	229
	Ημερολόγια προσωπικής έρευνας	235
	Η δεοντολογία της χρήσης των ημερολογίων	236
	Ημερολόγια, ημερολόγια κινήσεων και κρίσιμα συμβάντα	
	— Λίστα τελικού ελέγχου	237
	Περαιτέρω ανάγνωση	238
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11	ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ	240
	Η μη δομημένη παρατήρηση	242
	Η συμμετοχική παρατήρηση	242
	Η δομημένη παρατήρηση και η καταγραφή	244
	Η καταγραφή της συμπεριφοράς	246
	Περιεχόμενο	249
	Μια προειδοποίηση — και πάλι	252
	Μετά την παρατήρηση	253
	Μελέτες παρατήρησης — Λίστα τελικού ελέγχου	254
	Περαιτέρω ανάγνωση	255

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ		259
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12	Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	262
	Ερωτήσεις επιλογής από κατάλογο απαντήσεων	263
	Ποσοτικές και κατηγορικές ερωτήσεις	265
	Πλεγματικές ερωτήσεις	278
	Κλιμακούμενες ερωτήσεις	280
	Προφορικές ερωτήσεις	289
	Συμπεράσματα	289
	Η ερμηνεία των στοιχείων και η καταγραφή των ευρημάτων	
	— Λίστα τελικού ελέγχου	290
	Περαιτέρω ανάγνωση	292

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13	Η ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	295
	Ξεκινώντας	295
	Η δομή της εργασίας	298
	Η ανάγκη αναθεώρησης	307
	Μήπως υπάρχει πιθανότητα λογοκλοπής;	309
	Αξιολογήστε την έρευνά σας	310
	Η συγγραφή της εργασίας — Λίστα τελικού ελέγχου	313
	Περαιτέρω ανάγνωση	315
ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ		317
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ		319
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ		331

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Η πρώτη έκδοση αυτού του βιβλίου ήταν το αποτέλεσμα της συσσωρευμένης εμπειρίας μου από τη διδασκαλία των μεθόδων επιστημονικής έρευνας σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, σε πανεπιστήμια τόσο της Αγγλίας όσο και του εξωτερικού, καθώς και από τη συγγραφή υλικού για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση για το βρετανικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και το Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ. Σήμερα πια στην αγορά υπάρχουν πολλά αξιόλογα βιβλία για τις ερευνητικές μεθόδους, εκείνο τον καιρό όμως δεν μπορούσα να βρω ούτε ένα που να καλύπτει απόλυτα τις βασικές αρχές του σχεδιασμού της έρευνας, και ταυτόχρονα να είναι ευκολοδιάβαστο, χωρίς να το θεωρεί δεδομένο ότι οι φοιτητές έχουν ήδη κάποιες γνώσεις για την έρευνα. Το *Πώς να συντάξετε μια επιστημονική εργασία* σκόπευε να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση των φοιτητών, να είναι ένα εισαγωγικό βιβλίο το οποίο θα πρόσφερε στους νέους ερευνητές τις απαραίτητες δεξιότητες και τεχνικές που θα τους επέτρεπαν να προχωρήσουν σε πιο δύσκολες εργασίες και μελέτες. Μαθαίνω ότι σήμερα συμπεριλαμβάνεται στη διδακτέα ύλη πολλών προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μαθημάτων.

Όλες οι τεχνικές και οι διαδικασίες που περιγράφονταν στην πρώτη έκδοση ήταν καλά δοκιμασμένες και ελεγμένες, πάντα όμως υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Η εμπειρία από τη διδασκαλία και την επίβλεψη φοιτητών που διεξάγουν κάποια έρευνα, καθώς και από την επεξεργασία μερικών από τις διαδικασίες και τις τεχνικές στα εργαστήρια για τις μεθόδους επιστημονικής έρευνας, πρόσφερε εναλλακτικές προσεγγίσεις, έτσι κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθεί κάποιο πρόσθετο υλικό. Όλα αυτά ενσωματώθηκαν στη δεύτερη έκδοση του 1993, στην τρίτη έκ-